

zingen, met een stem die groeit en zwelt en die bevrijdend werkt. „Ik word wat, heb vertrouwen in mij, er groeit iets in mij,” zegt ze dan tegen haar ouders, die misschien wel eens uitkomst willen zien van de lessen, waartoe zij haar in staat stelden. En dan kan het weer zijn, dat er tijden komen, waarin het leven arm en schraal is, waarin niets schijnt te groeien en waarin elke zingende stem gestorven lijkt te zijn.

Maar Paula is niet ongeduldig. Zij kan werken en wachten. Gewerkt heeft zij niet altijd goed misschien. Ze heeft zich onder leiding gesteld van mensen, die haar meerdere waren in techniek, maar niet in het begrijpen en aanvoelen van de dingen en het is goed, dat zij, aan het einde van haar leven in een grooten tijd van scheiding van haar man, een tijd, waarin haar kunstenaarschap tot bloei komt, Hoetger ontmoet, den man die haar kunst begrijpt en die haar zegt nu maar zelf voort te gaan en niet meer onder invloed van anderen te werken.

Techniek leert ze van de anderen. Maar het eigene dat ons treft in haar werk is iets, dat onafhankelijk van welken invloed ook, opgebloeid is uit de diepten van haar eigen zieleleven.

Zij voelt, dat zij iets zal worden. Herhaaldelijk schrijft zij dat in haar brieven en dagboeken.

In haar verlovings-tijd schrijft zij „Groeien is het allermooiste op aarde” en zij weet ook, dat datgene wat er in haar groeien zal, niet door haar huwelijk gesnoeid mag worden. „Dat ik ga trouwen, is nog geen reden voor mij, om niets te worden.”

Van binnenuit komen de ervaringen, de gevoelens. „Ik vind het zoo wonderlijk, dat de dingen en gevoelens tot je komen — en dat jezelf niet tot de dingen komt. Maar men moet daarvoor geduld hebben en kunnen wachten.” De menschen wachten geen oogenblik op het ontspringen van een klein teer bronnetje op den bodem van hun hart.

„Ik word nog wat,” schrijft zij aan haar moeder. „Hoe groot of klein, dat kan ik zelf niet zeggen, maar het wordt iets in zichzelf beslotens. Onverstoorbaar bruisen, naar een doel toe, dat is het mooiste in het leven. Niets anders komt dit nabij. Het is een concentreeren van mijn krachten op dat eene.”

Als Modersohn haar vraagt, weer bij hem terug te komen, schrijft zij hem, dat zij niet kan. Het is moeilijk voor haar, dat zij leed brengt in zijn leven, voor haarzelf beteekent dit ook lijden, maar zij kan niet anders, zij moet deze Sturm- en Drang-tijd doorleven.

En na tijden van spanning, van afwachten, van verweer tegen menschen, die haar levenshouding niet begrijpen, komen de brieven, die vertellen van bloei en oogst.

En in haar dagboek schrijft zij: „als Otto's brieven tot me komen, zijn ze als een stem van de aarde en ikzelf ben als iemand, die gestorven is en in de Elyzeesche velden toeft en deze kreet van de aarde hoort.”